



Lapset mukaan: Yhteinen projekti lasten kanssa osallisuutta ja vuoro- vaikutustaitoja kehittäen

Jessica Toiviainen

Laurea



Laurea-ammattikorkeakoulu

**Opinnäytetyö Lapset mukaan: Yhteinen
projekti lasten kanssa osallisuutta ja
vuorovaikutustaitoja kehittäen**

Jessica Toiviainen
Sosionomi
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2020

Jessica Toiviainen

Lapset mukaan: yhteinen projekti lasten kanssa osallisuutta ja vuorovaikutustaitoja kehit-
täen
Lapset mukaan: Yhteinen projekti lasten kanssa osallisuutta ja vuorovaikutustaitoja
Vuosi 2020 Sivumäärä 35

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa tutkin 4-5-vuotiaiden lasten vuorovaikutuksen ja osallisuuden kehittymistä lasten kanssa yhdessä tehtävän luovan projektin aikana. Opinnäytetyö on tehty yhteistyössä Touhula varhaiskasvatuksen kanssa. Keskeisiä asioita opinnäytetyössä olivat lasten osallisuus, vuorovaikutus sekä sosioemotionaalinen kehitys. Havainnointi toteutettiin tavoitelomakkeen ja havainnointipäiväkirjan avulla. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää sitä, miten yhteisen projektin tekeminen kehittää lasten vuorovaikutustaitoja ja osallisuutta. Tavoitteena oli myös selvittää kuinka työskennellä yhdessä lasten kanssa sekä ymmärtää sitä, kuinka varhaiskasvattaja voi tukea lasten osallisuutta.

Havainnointien tuloksena saatiin selville, ettei lasten vuorovaikutustaitoja ja osallisuutta voida kehittää yhden lyhyen projektin aikana. Vuorovaikutuksen ja osallisuuden kehittämiseksi vaaditaan pitkäjänteistä toimintaa osana päiväkodin arkea. Lapsilähtöinen ja leikimäinen toiminta tukee parhaiten lasten vuorovaikutustaitojen ja osallisuuden kehittymistä. Varhaiskasvattajan tulee lasten osallisuuden tukemiseksi antaa tilaa lasten ajatuksille, näkemyksille ja kokemuksille, sekä pystyttävä havaitsemaan milloin puuttuminen on lapsen kehityksen kannalta parempi vaihtoehto.

Asiasanat: varhaiskasvatus, osallisuus, vuorovaikutus, lapsilähtöisyys

Jessica Toiviainen

Children involved: A joint project with children to develop participation and interaction skills

Year	2020	Pages	35
------	------	-------	----

The purpose of this qualitative Bachelor's thesis was to conduct a research by observing 4-5-year old children's interaction and participation during a project made with children. Children's participation, interaction skills and socio-emotional development were important concepts for this thesis. In this study the focus was on finding out how a project made together with children develops children's interaction skills and participation. Particularly on how to work together with children in a way that develops their interaction skills and participation and on how to support children's participation. The thesis was made in cooperation with Touhula varhaiskasvatus. The research material was collected with an observation diary and a goal form.

The results showed that children's interaction skills and participation could not be developed in one short project. The development of interaction skills and participation requires repetitive action as a part of the daily life of the kindergarten. Child-oriented and playful activities best support the development of children's interaction skills and participation. A early childhood educator should make room for children's thoughts, views and experiences, and be able to detect when intervention is a better option for the child's development.

Keywords: early childhood education, children's participation, interaction skills, child-orientation

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa	7
2.1	Lapsi toimijana	10
2.2	Lapsilähtöinen toiminta varhaiskasvatuksessa	11
2.3	Vuorovaikutus ja osallisuus	13
2.4	Lapsen sosioemotionaalinen kehitys	14
3	Aiemmat tutkimukset	15
4	Opinnäytetyön toteutus	16
4.1	Tutkimuskysymys	17
4.2	Tutkimusmenetelmä	17
4.3	Aineiston keruu	18
4.3.1	Ensimmäinen havainnointihetki	19
4.3.2	Toinen havainnointihetki	20
4.3.3	Kolmas havainnointihetki	20
4.3.4	Neljäs havainnointihetki	21
4.3.5	Viides havainnointihetki	21
4.3.6	Kuudes havainnointihetki	22
4.3.7	Palaute hetkistä	22
4.4	Aineiston analysointi	22
4.5	Eettisyys ja luotettavuus	23
5	Tutkimustulokset	24
5.1	Vuorovaikutuksen ja osallisuuden kehittyminen	24
5.2	Lasten kanssa työskentely	25
5.3	Varhaiskasvattajan rooli	25
6	Johtopäätökset	26
7	Pohdinta	27
	Lähteet	30
	Kuviot	33
	Liitteet	34

1 Johdanto

Tämä opinnäytetyö oli luova projekti, jossa selvitettiin sitä, miten lasten kanssa yhteistyössä työskenteleminen kehittää lasta. Projektissa käytettiin eri taiteen lajeja, kuten musiikkia, kuvataidetta ja draamaa. Erityisesti uusi varhaiskasvatussuunnitelma painottaa lasten osallisuutta. Lasten mielipiteet ja niiden kuuleminen koetaan nyt tärkeämmiksi kuin ennen, ja lasten mielipiteet pyritään ottamaan huomioon. Oman kokemukseni mukaan kuitenkin monesti lasten kanssa yhdessä työskentely ja lasten mukaan ottaminen suunnitteluvaiheeseen nähdään ajoittain jopa hankalana ja vaivalloisena. Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on totuttu aikuislähtöiseen, ylhäältä alas toteutettuun pedagogiikkaan, jossa lapsi on kasvattajien toiminnan objekti eikä oman elämänsä ja oppimisensa subjekti (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 16). Tästä syntyy tarve tällaiselle opinnäytetyölle. Toivon tämän opinnäytetyön kannustavan varhaiskasvattajia työskentelemään yhdessä lasten kanssa ja lisäävän luottamusta lasten kykyihin toimia ja tehdä päätöksiä. Aikuiselle voi tuottaa haasteita luottaa lapsiin toimijoina sekä omaan selviytymiseensä tilanteessa, jossa he ovat valmiita luopumaan tai joutumaan omista suunnitelmistaan ja ryhtyä tekemään suunnitelmat lasten kanssa (Turja 2017, 50). Varhaiskasvattaja voi saada uutta näkökulmaa lasten kanssa työskentelyyn luettuaan opinnäytetyöni.

Opinnäytetyön aikana havainnoitiin lasten osallisuutta ja vuorovaikutustaitoja sekä niiden kehittymistä. Varhaiskasvatustalain (540/2018) ensimmäisen luvun 3 §:n pykälän 8 kohdassa sanotaan varhaiskasvatuksen tavoitteena olevan lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen. Lain mukaan tavoitteena on edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenenä toimimiseen. Osallisuutta korostetaan myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa. Sopimuksen 12 ja 13 artikla toteavat, että lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi ja hänellä on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Nämä ovat tärkeä osa osallisuutta, sillä ilman näitä taitoja osallisuus ei voi toteutua.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää sitä, miten yhteisen projektin tekeminen kehittää lasten vuorovaikutustaitoja ja osallisuutta. Tavoitteena oli myös selvittää kuinka työskennellä yhdessä lasten kanssa lasten vuorovaikutusta ja osallisuutta kehittäen sekä ymmärtää sitä, kuinka varhaiskasvattaja voi tukea lasten osallisuutta.

2 Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa osallisuuden tukemisella on tärkeä rooli. Varhaiskasvatustalaki (540/2018) 4 luvun 20§ velvoittaa, että lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioidaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla, ja että lapsille on toimipaikassa järjestettävä säännöllisesti mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Lapsilla on siis oikeus mahdollisuuteen tulla kuulluksi ja kokea, että heidän mielipiteillään on väliä, kun puhutaan heitä koskevista asioista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2018 (30) edellytetään osallisuutta edistävien toimintatapojen ja rakenteiden tietoisuutta kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Lasten ottaminen mukaan toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin lisäävät osallisuutta. Lisäksi sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta vahvistavat lapsen osallisuuden kokemusta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan myös, että lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot selvittää lapsen näkökulmat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 10, 30.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2018 painotetaan myös, että aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan tulevaisuudelle, joka on demokraattinen ja kestävä. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa kuuluvat lasten oikeuksiin. Varhaiskasvatuksen tulee kunnioittaa näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 26.)

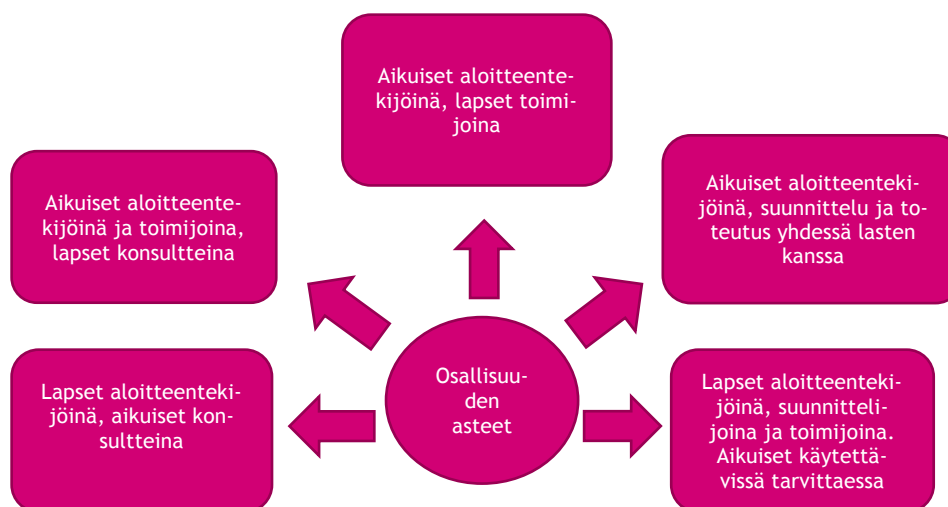
Osallisuudella tarkoitetaan syvimmässä olemuksessaan sitä, että ihmisellä on mahdollisuus tulla kuulluksi ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Tällöin hän osallistuu yhteisössään päätöksentekoon ja asioiden suunnitteluun ja ottaa myös vastuuta niiden toteuttamisesta. (Turja 2017, 45.) Kuitenkaan osallisuuden määrittely ei ole aina ongelmaton. Osallisuus ei ole sama asia kuin osallistuminen, ja osallisuuteen sisältyy myös mahdollisuus vetäytyä tilanteista. Sen takia emme voikaan ajatella, että pelkkä osallistuminen toimintaan toisi ihmiselle kokemuksen osallisuudesta. Osallisuus tarkoittaa siis viime kädessä ihmisen omaa kokemusta merkityksellisistä tilanteista ja kohtaamisista. (Leinonen 2014, 18-19.)

Osallisuus voidaan nähdä kolmessa eri ulottuvuudessa. Ensimmäinen on yhteisössä osallisena oleminen. Osallisuus nähdään silloin tunteena, joka syntyy, kun ihmisellä on tarpeeksi sosiaalisesti merkityksellisiä ja tärkeitä suhteita. Suhteiden avulla hän kokee kuuluvansa osaksi

erilaisia ryhmiä. Toinen ulottuvuus yhteiskunnallinen osallisuus. Yhteiskunnallinen osallisuus tarkoittaa mahdollisuutta riittäviin resursseihin, kuten terveyteen, koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin. Kolmas ulottuvuus on toiminnallinen osallisuus. Tällöin ihminen kokee olevansa toimijana silloin, kun hänen elämäänsä koskevia päätöksiä tehdään. Ihminen on vaarassa syrjäytyä, jos hän putoaa yhdestä tai useammasta osasta näitä kolmea. (Raivio & Nykänen 2014, 19.)

Lasten osallisuutta kuvataan monesti Roger Hartin porrasmallilla, joka kuvaa lapsen osallisuuden tasoja. Alimmilla osallisuuden portailla lapsilla ei ole vaikuttamismahdollisuuksia, tai niitä on vain vähän. Mitä korkeammalle osallisuuden portaita lapsi kiipeää, sitä enemmän hänellä on mahdollisuuksia vaikuttaa, jolloin myös osallisuus kasvaa. Ensimmäistä kolmea porrasta ei varsinaisesti pidetä vielä osallisuutena, vaan oikea osallisuus alkaa portaalta neljä. Kolme ensimmäistä porrasta kuvaavat lasten ajattelun manipulaatiota aikuisten haluamaan suuntaan. (Turja 2011, 3.) On hyvä huomioida, että tämä ajatusmalli saattaa toimia haitallisena, kun tavoitteeksi asetetaan ainoastaan päästä mahdollisimman korkealle portaikossa. Epäonnistuminen tavoitteessa aiheuttaa pettymyksen, joka taas voi aiheuttaa lannistumista ja sitä kautta tippumista alemmas portaikossa. (Oranen 2019.)

Oranen (2019) esittää toisenlaisen tavan (Kuvio 1) hahmottaa lasten osallisuutta. Tällöin toiminta voi toteutua eri tavoilla aikuisten ja lasten keskinäisessä toiminnassa riippuen siitä, mikä on mahdollista ja tarkoituksenmukaista organisaation ja lasten kannalta. Toiminta voi olla joko hyvin aikuispainotteista, jolloin aikuiset toimivat aloitteen tekijöinä ja jopa toimijoina, ja lapset ovat ainoastaan konsultin roolissa. Toisessa kohdassa toiminta voi olla sellaista, jossa aikuiset toimivat aloitteen tekijöinä ja suunnittelijoina, mutta lapset toimijoina. Yhdellä asteella aikuiset toimivat aloitteen tekijöinä, mutta suunnittelu ja toteutus tehdään yhdessä lasten kanssa. Jossain tilanteessa taas lapset toimisivat aloitteen tekijöinä, suunnittelijoina ja toimijoina, ja aikuiset olisivat käytettävissä ainoastaan tarvittaessa. (Oranen 2019.) Osallisuuden kannalta aikuisen on kuitenkin toiminnassaan hyvä pyrkiä mahdollistamaan lapsille pääsy mahdollisimman korkealle myös osallisuuden portaiden näkökulmasta.



Kuvio 1 : Osallisuuden asteet (Oranen 2019)

Osallisuuden ymmärtämiseksi on myös hyvä ymmärtää sitä, mistä osallisuus rakentuu. Orasen (2019) mukaan osallisuuden rakennuspalikoina voidaan pitää kuutta peruselementtiä. Ensimmäisenä ihmisellä on oltava vapaus valita, osallistuuko hän vai ei. Mahdollisuus olla osallistumatta täytyy olla, jotta osallisuus toteutuu aidosti. Toisena on mahdollisuus saada tietoa itseä koskevista asioista. Ihmisen tulee ymmärtää annettu tieto ja sen vaikutus häneen. Kolmantena on mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, kuten esimerkiksi siihen, mitä lasta koskevissa palavereissa käsitellään tai keitä siihen osallistuu tai millä tavalla asioita käsitellään. Neljäntenä on mahdollisuus omien ajatusten ilmaisemiseen. Viidentenä, paljon neljänteen yhdistyvänä, on tuki omien mielipiteiden ilmaisuun. Tuki voi olla esimerkiksi kannustamista ja rohkaisemista, tai hyvin konkreettista tukea, kuten tulkkausta tai apuvälineiden käyttöä. Viimeisenä on mahdollisuus tehdä itse itseä koskevia päätöksiä. (Oranen 2019.)

Osallisuuden kokemiseen tarvitaan myös paljon luottamusta. Lapsen pitää luottaa niin itseensä kuin yhteisön muihin ihmisiin sekä tilanteeseen, jossa toimitaan, jotta hän uskaltaa tuoda omat mielipiteensä ilmi (Turja 2017, 49). Orasen (2019) näkemyksen mukainen osallisuuden viides elementti liittyykin tähän oleellisesti. Moni lapsi tarvitsee rohkaisua ja kannustusta, jotta uskaltaa osallistua toimintaan ja ilmaisemaan itseään. Lapsella voi myös olla vaikeuksia kommunikaatiossa tai ymmärtämisessä, joka osaltaan haastaa lapsen kykyä osallistua. Aikuisen tehtävänä onkin tukea lapsen osallisuuden kehittymistä niin rohkaisemalla ujompiä, kuin tukemalla erilaisilla vaihtoehtoisilla kommunikaatiovälineillä lapsia, jotka eivät kykene kommunikoimaan itsenäisesti (Turja 2017, 50). Osallisuudesta puhuttaessa vastavuoroisuus on olennaisessa asemassa (Oranen 2019). Lapsen ei ole mahdollista vaikuttaa tai oppia vaikuttamaan, jos aikuinen ei anna lapselle mahdollisuutta saada tietoa itseään koskevista asioista ja tilaisuuden kertoa oma mielipiteensä. Varhaiskasvatuksella ja varhaiskasvattajilla on siksi

keskeinen rooli syrjäytymisen ehkäisijänä. Oranen (2019) toteaaakin, että lasten kanssa työskentelevillä tulisi olla valmius tunnistaa ne asiat, joissa pienelläkin lapsella on mahdollisuus tehdä valintoja ja päätöksiä. Uskallan todeta, että sen minkä nuorena oppii, sen vanhana tietää. Mielenpitoon ilmaisemista tulee alkaa harjoittelemaan jo päiväkodissa leikkien ja hauskan tekemisen kautta. Tällöin lapsi huomaa, että hän pystyy omalla mielenpitoellaan vaikuttamaan asioihin. Tämä luo pohjan sille, että ihminen kokee jatkossakin voivansa vaikuttaa niin omiin kuin yhteisöjensä asioihin. Tämä edesauttaa hänen osallisuuttaan. Lapsen osallisuuden kehittyminen vaatii sen, että lapsi saa aidosti kokemuksen omasta kyvystään vaikuttaa.

Turja (2011) listaa syitä, miksi lasten osallisuus on tärkeää. Lapset ovat kansalaisia ja palveluiden käyttäjiä, ja heillä on samat perusoikeudet osallisuuteen kuin muillakin ihmisillä. Lapsilla on oikeus tulla kuulluksi itseään koskeissa asioissa. Tämä sisältyy YK:n lasten oikeuksien sopimukseen vuodelta 1989. Lasten kuuleminen mahdollistaa palvelujen parantamisen ja muuttamisen vastaamaan muuttuvia tarpeita, joiden määrittelyssä lapset voivat olla avuksi. Osallisuus tarjoaa heille tason vaikuttaa ja mahdollisuuksia valintoihin koskien yhteiskunnan kansalaisilleen tarjoamia palveluja ja resursseja. He oppivat myös ymmärtämään halujaan ja tarpeitaan. Osallisuus johtaa myös virheettömämpiin ja asianmukaisempiin päätöksiin, jotka perustuvat entistä parempaan tietoon asioista. Tällöin päätökset ovat myös todennäköisemmin toteutettavissa käytännössä. Edustuksellista demokratiaa voidaan vahvistaa, kun lapset saavat uusia mahdollisuuksia tulla yhteisönsä aktiivisiksi kansalaisiksi niin kouluissa ja paikallisten viranomaisten toimialueilla kuin eri organisaatioiden toiminnassakin. Osallisuuden myötä kehittyvät hyödylliset taidot kuten keskustelu-, neuvottelu- ja kommunikaatiotaidot sekä priorisointi ja päätöksenteko taidot. Tehokas osallisuus voi myös tarjota kokemuksia omasta osaamisesta ja kohottaa itseluottamusta. Tutkimukset osoittavat, ettei lapsia itseään ole riittävästi onnistuttu kuulemaan lasten hyväksikäyttötapauksia selvitetessä. Osallisuus on siis myös tärkeä keino lasten suojelemiseksi. (Turja 2011, 25-26.)

Varhaiskasvattajien on pohdittava jatkuvasti sitä, milloin lapsi tulisi nähdä pystyvänä toimijana, ja milloin huoletonta lapsuutta sekä aikuisen hoivaa ja huolenpitoa tarvitsevana. Ymmärrettyään osallisuuden merkityksen, kasvattajat pystyvät tarkastelemaan osallisuuden toteuttamismahdollisuuksia käytännön toimissa. Tämä vaatii kuitenkin myös sen, että varhaiskasvattajat ovat asenteellisesti valmiita toimimaan tavalla, jolla lasten osallisuus mahdollistuu. Pitkäjänteisen toiminnan myötä uudet tavat toimia juurtuvat päiväkodin toimintakulttuuriin. (Turja 2011, 31-33.)

2.1 Lapsi toimijana

Nyky päivänä halutaan tuoda esille lasten toimijuutta. Tällöin lasten toimintaa, kokemuksia ja kohtelua halutaan ymmärtää ja tuoda esille lasten itsensä kautta. Lapsi halutaan nähdä oman arkensa ja elämänsä tekijänä, eli itsenäisenä toimijana. (Virkki 2015, 5.) Jotta toimijuus voi toteutua, lapsi tulee kohdata aktiivisena vaikuttajana. Tällöin lapsi toimii toiminnan

suunnittelijana ja toteuttajana omassa arjessaan ja ympäristössään. (Lehtinen 2009, 98, 111.) Toimijuuden olennaisena piirteenä on mahdollisuus valita. Tämä tarkoittaa sitä, että toimijalla on vaihtoehtoja, joista on mahdollisuus valita mieleisensä.. Toimija voi valita myös olla osallistumatta. Toimijuus voidaan myös erottaa tekijyydestä. Ne eroavat toisistaan siinä, että tekijyys on tiedostamatonta, kun taas toimijuus tavoitteellista toimintaa. Toimijuuteen kuuluu tietoista vallankäyttöä. Toimijana ihminen käyttää tietoisesti hyväkseen mahdollisuuksiin vaikuttaa ympäristöönsä. Tämä kuitenkin on haasteellista, koska kyky toimia tietoisesti ja tavoitteellisesti ympäristönsä muuttamiseksi on sidoksissa lapsen kehitykseen. (Virkki 2015, 5-7.)

Lapsen toimijuus voidaan kuitenkin nähdä monella erilaisella tavalla. Yksi näkemys on, että lapsen toimijuus määritellään taidoksi, jolla lapsi aktiivisesti muuttaa ja muokkaa lähiympäristöään kohdatessaan haasteita ja ristiriitoja. Toimijuus ilmenee tällöin aloitteisuutena, osallisuutena ja kykyä esittää mielipiteitä. Toimijuus ilmenee myös taitona pyytää apua, kykyä luoda uusia ideoita ja ajatuksia. Toimijuus on myös tunne siitä, että voi vaikuttaa ympäristöönsä ja omaan oppimiseensa. Toisessa määritelmässä toimijuuden nähdään muodostuvan oppimisen kautta. Lapset tarkkailevat ja rakentavat omaa elämäänsä niissä puitteissa, joissa he elävät, toimien ja tehden valintoja. Tällöin toimijuus muodostuu lasten kyvystä liittää asioihin ja tapahtumiin merkityksiä. Toisaalta taas lasten toimijuus voidaan nähdä aktiivisuutena, intentionaalisuutena, mahdollisuutena vaikuttaa ja valita, vapaaehtoisuutena sekä taitona ja voimana valita itse omat tapansa toimia. (Virkki 2015, 7.)

Lasten aikuismaisia piirteitä korostava näkemys lasten toimijuudesta on saanut osakseen kritiikkiä. On muun muassa kritisoitu, etteivät lapset kykene ajattelemaan, tekemään päätöksiä ja kantamaan vastuuta samalla tavalla, kuin osallisuus edellyttäisi. Kritiikin mukaan lapsilta ei voi sitä vaatiakaan, sillä lapsilta on vaadittu jo liikaa. Toisaalta taas on kritisoitu, että lapset ovat jo liikaakin äänessä, ja heille tulisi asettaa enemmän rajoja ja vahvistaa aikuisen kasvatustuuta. Tämän lisäksi monet käytännön kasvatustyötä tekevät ovat kokeneet, että lasten kuulemiseen ja mukaan ottamiseen ei ole tarpeeksi resursseja tai aikaa. Näissä kritiikeissä on havaittavissa, ettei osallisuutta painottavalla toiminnalla ole aina nähty kovinkaan suurta painoarvoa varhaiskasvatuksessa. (Turja 2011, 25.)

2.2 Lapsilähtöinen toiminta varhaiskasvatuksessa

Lapsilähtöisellä toiminnalla tarkoitetaan toimintaa, jossa lapsella on aktiivinen rooli toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Tällöin kiinnostuksen kohteet tulevat lapsilta itseltään. (Karlsson 2012, 22.) Aikuisen ja lapsen välillä on lapsilähtöisen toiminnan aikana tasa-arvo. Aikuisen tehtävänä on tukea lapsen oppimista ja mahdollistaa lapselle omaehtoinen oppimisprosessi. (Vilen ym. 2006, 223.)

Lasten ottamisella mukaan toimintaan, kuten kaikella muullakin, on hyvät ja huonot puolensa. Haasteina voidaan nähdä esimerkiksi varhaiskasvattajan roolin merkityksen hämärtyminen. Jos lapsi nähdään osallisena ja pystyvänä toimijana, mitä merkitystä minulla varhaiskasvattajana on? Milloin lapsi tarvitsee aikuista ja minkä arvoinen pedagogiikka on oppimisessa? Lasta ei olekaan tarkoitus nähdä aikuisen vertaisena toimijana. Lapsilla ei ole vielä kykyjä ymmärtää asioiden laajuutta tai sitä, mihin kaikkeen heidän mielenkiinnon kohteensa voivat liittyä. Lapsi ei välttämättä pysty tai halua käsitellä taikka kohdata omasta mielestään vaikeita, outoja tai pelottavia asioita. Heillä ei myöskään ole mahdollisuuksia arvioida, miten heitä itseään kiinnostavat asiat soveltuisivat esimerkiksi opetuksen sisällöksi tai menetelmiksi ryhmämuotoisessa varhaiskasvatuksessa. Pätevän ja tavoitteellisen varhaiskasvatuksen pedagoginen suunnittelu ei myöskään ole lapsille mahdollista. Lasta ei siis voida pitää kaikkitietävänä. Varhaiskasvattajan toiminnan ei myöskään kuulu olla sellaista, jossa aikuinen ottaa vastaan ja toteuttaa kaikki lasten ajatukset ja ehdotukset nöyrästi peläten aikuiskeskeisyyttä. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 14-16.)



Kuvio 2: Struktuurin merkitys (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 17.)

On siis löydettävä niin sanottu kultainen keskitie. Tämä kultainen keskitie saadaan, kun toiminta keskittyy lasten mielipiteisiin ja ideoihin, mutta strukturi (Kuvio 2) on kuitenkin olemassa joustavana. Tällöin toiminta on lapsikeskeistä, tai ideaalitalanteessa jopa lapsilähtöistä. Lapsikeskeisessä toiminnassa aloite toimintaan tulee aikuiselta, kun taas lapsilähtöisessä toiminnassa aloitteen tekijöinä ovat lapset. Kummassakin lasten näkemykset, tunteet, tarpeet, tiedot, taidot, uteliaisuus ja into ohjaavat toiminnan suunnittelua ja toteutumista. Tällöinkin aikuisella on kuitenkin vastuu toiminnan sujumisesta, tavoitteiden saavuttamisesta ja laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumisesta. Vuorovaikutus yhteisön ja ympäristön kanssa on tärkeää lapsen oppimisen kannalta. Vihreällä esitetty, tarkkaan määrätty strukturi ei taas anna tilaa lasten luovuudelle ja ajatuksille. Sinisellä esitetty strukturiiton vapaa

kasvatus taas ei ohjaa lasta eikä tällöin anna lapselle turvaa. Kumpikaan näistä kahdesta ei kehitä samoissa määrin lasten taitoja. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 17.)

2.3 Vuorovaikutus ja osallisuus

Vuorovaikutuksella tarkoitetaan ihmisten välistä kommunikaatiota. Puhe, sanat, eleet, ilmeet ääntelyt ja katseet ovat kaikki kommunikoinnin keinoja, eli vuorovaikutusta. Vuorovaikutus muihin ei kuitenkaan aina ole helppoa ja siksi vuorovaikutustaitoja on tärkeä harjoitella. Vuorovaikutustaidoilla taas tarkoitetaan muun muassa kuuntelua, kertomista, vuorottelua, neuvottelua, avun pyytämistä, toisen kunnioittamista ja yhteisten sääntöjen noudattamista. Vuorovaikutustaidoilla on tärkeä rooli niin mielenterveyden kuin oppimisenkin kannalta. Ne ovat yhteydessä ihmisen hyvinvointiin ja pärjäämiseen elämässä ja yhteiskunnassa. (Huurre, Santalahti, Anttila, Björklund 2015, 1.) Vuorovaikutustaidot mahdollistavat lapselle kontaktin ottamisen toisiin, ja sitä kautta mahdollisuuden päästä mukaan leikkeihin. Lapsen harjoitellessa näitä taitoja turvallisessa ja hyvässä ryhmässä, lapselle tarjoutuu mahdollisuus itsesäätelytaitojen, empatiakyvyn ja yhteistyötaitojen oppimiseen. (Järvinen & Mikkola 2015, 28-29.)

Ihminen alkaa vuorovaikuttaa jo varhaisessa vaiheessa. Jopa jo vatsassa olevan vauvan kanssa on mahdollista olla vuorovaikutuksessa. Sikiö kuulee ääniä ja aistii valoa sekä kosketusta kohdun ulkopuolelta. Sikiö voi esimerkiksi vastata potkulla takaisin, jos vatsaa koskettaa. (Tuominen 2011.) Heti lapsen syntyessä hänellä on tarve tulla osaksi yhteisöään. Aluksi yhteisöön kuuluu ainoastaan lapsi ja hänen hoitajansa. Tällöin vuorovaikutus on hyvin sidoksissa lapsen tarpeisiin, joihin vuorovaikutuksessa oleva aikuinen mukautuu. (Koivunen & Lehtinen 2015, 174.) Aluksi vuorovaikutustaitoja harjoitellaankin yhteydessä aikuiseen. Kuitenkin lapsen kasvaessa ja kehittyessä yhteisö laajenee. Mukaan tulevat ikätoverit, jolloin sosiaalisten taitojen ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu alkaa aivan uudella tavalla. Yhdessä toimiminen ei kuitenkaan ole helppoa, vaan vaatii ymmärryksen omasta ja toisen ihmisen paikasta sekä roolista, ja luottamusta siihen, että tulee itse ymmärretyksi. Vuorovaikutustaitojen kehitymisessä ikätoverit ovatkin keskeisessä roolissa. Ikätovereidensa kanssa lapsi harjoittelee muun muassa ongelmanratkaisua, jakamista ja leikkiin liittymistä. Näissä leikeissä vuorovaikutustaidot kehittyvät leikin lomassa. Leikkien suunnittelu on monimutkainen prosessi, johon kuuluu neuvottelua, sääntöjen ymmärtämistä ja kunnioittamista. Leikkiin kuuluu myös eriävien mielipiteiden yhteensovittamista ja kompromissin löytämistä. (Laaksonen & Repo 2017, 5-7.)

Oppiminen on vuorovaikutustoimintaa, jossa lasten keskinäisellä vuorovaikutuksella on suuri merkitys. Tunne siitä, että lapsi osaa ja saa toteuttaa aloitteitaan, on lapselle tärkeää. Kasvu ympäristön luo lapselle edellytykset rakentaa omaa oppimistaan, tietojaan ja taitojaan, arvostuksiaan ja kiinnostuksiaan omaan tahtiinsa ja tapaansa. Tässä keskeisessä roolissa ovat toiset lapset, jotka tarjoavat lapselle mahdollisuuden tarkastella omaa oppimistaan ja osamistaan. Vuorovaikutuksessa toisten kanssa lapsi oppii tuntemaan itseään ja omaa

ajatteluaan. Vuorovaikutuksessa lapsi huomaa enemmän asioita ja havainnoi niitä useammalta kannalta. (Hakkola & Virsu 2000, 41-42.)

Lasten keskinäinen vuorovaikutus on joskus haasteellista. Lapset vasta opettelevat vuorovaikutustaitoja. Joillain lapsilla on paremmat vuorovaikutustaidot kuin toisilla. Hyvät vuorovaikutustaidot mahdollistavat muun muassa kyvyn neuvotteluun. Lapset valitsevat mielellään leikkeihinsä lapsia, joilla on hyvät vuorovaikutustaidot. Tällöin vuorovaikutustaidoiltaan heikommat lapset saattavat jäädä leikkien ulkopuolelle, vaikka juuri he ovat niitä, jotka tarvitsisivat harjoitusta vuorovaikutustaidoilleen leikin avulla. (Reunamo & Nurmi 2014, 203.) Tämän takia varhaiskasvattajan on tärkeää kehittää lapsen vuorovaikutustaitoja. Varhaiskasvattajan avulla lapsi voi oppia taitoja, jotka mahdollistavat lapsen kasvun tasavertaiseksi neuvottelukumppaniksi, ja sitä kautta lapsen osallisuuskin lisääntyy.

Roos (2016, 54-56) toteaa vuorovaikutuksen mahdollistavan lapselle mahdollisuuden tulla osaksi ryhmää, ja sitä kautta osalliseksi. Osallisuus on osa lasten ja aikuisten välistä päivittäistä vuorovaikutusta ja kanssakäymistä. Voidaan ajatella, että vuorovaikutus on osallisuuden perusta. Vuorovaikutusta tapahtuu päiväkodin arjessa monella taholla. Ryhmätilanteet, aikuisen ja lapsen kahdenkeskiset hetket, lasten keskinäiset suhteet ja aikuisten väliset keskustelut ovat kaikki päiväkodin arjen vuorovaikutustilanteita. Niissä kaikissa tärkeässä roolissa on se, että kaikkien osapuolten aloitteita ja näkökulmia kunnioitetaan. Vuorovaikutus voi toteutua laadukkaana vain, jos ilmapiiri on kaikilla tasoilla siihen kannustava. Tärkeää on myös muistaa se, että lapset vasta opettelevat vuorovaikutustaitoja. Siitä syystä päävastuu vuorovaikutteisuudesta ja vuorovaikutuksen tavoitteellisuudesta on aikuisella. Lapsen kokemus kuulluksi ja sitä myöden hyväksytyksi tulemisella on ensiarvoisen tärkeä merkitys. Onkin todettu, että lapsi voi kokea aitoa osallisuutta vain siinä tapauksessa, että aikuiset selvittävät ja tavoittavat lapsen näkökulman asioihin. Siitä syystä varhaiskasvattajan tulee aktiivisesti kannustaa lapsia vuorovaikutukseen ja ilmaisemaan omat mielipiteensä. (Roos 2016, 54-56.)

2.4 Lapsen sosioemotionaalinen kehitys

Sosioemotionaalisia taitoja ovat tunteiden tunnistaminen ihmisen äänensävyistä ja eleistä, sosiaalinen ymmärtäminen ja sosiaalisia tilanteita koskeva päättely. Sosiaalinen ymmärtäminen tarkoittaa toisten ihmisten tavoitteiden ja tunteiden syiden ymmärtämistä, kun taas sosiaalisia tilanteita koskeva päättely on tilanteen sisältämän ongelman ja soveliaiden ratkaisutapojen tunnistamista. (Kajander 2012, 12.) Sosioemotionaalisen kehityksen pohjana ovat sosialisatiion ja emotion käsitteet. Sosialisatiionilla tarkoitetaan sitä, että ihminen tavoittelee ja kehittyy yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi. Emootioilla taas tarkoitetaan kykyä kokea ja ilmaista erilaisia tunteita. (Niskanen 2017, 3.)

Käsitteet tunneäly, tunnetaidot ja sosioemotionaalinen kompetenssi ovat osa sosioemotionaalisia taitoja. Sosioemotionaalinen kompetenssi tarkoittaa vuorovaikutuksen tehokkuutta. Sen

perustana ovat ihmisen motivationaaliset taipumukset, sosiokognitiiviset taidot, kyky asettua toisen asemaan sekä itsesäätelytaidot. Se ei ole pysyvä ominaisuus, vaan on aina erilaista eri kontekstissa ja eri kumppanin kanssa. Sosiaalisessa kompetenssissa tärkeää ovat itsesäätelytaidot ja tahdonalainen säätely. Tahdonalaisella säätelyllä tarkoitetaan kykyä valita toiminnan tai huomion kohteeksi houkuttelevan sijasta järkevämpi ja pitkällä tähtäimellä palkitsevampi. (Kajander 2012, 13.)

Oleellinen osa sosioemotionaalista kehitystä on kyky säädellä omia tunteita. Lasten kyvyt tähän voivat kuitenkin vaihdella todella paljon. Lasten tunteidenilmaisu on vielä kehittymätöntä, ja lapsi voikin helposti ikään kuin heittäytyä tunteen valtaan. (Niskanen 2017, 4.) Tunteiden säätelyä, kuten muitakin sosiaalisia taitoja opitaan vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin. Varhainen sosiaalisten taitojen oppiminen ennustaa myöhempää onnistumista sosiaalisissa suhteissa, ja sitä kautta tukee ihmisen osallisuutta. Sosiaalisten taitojen oppiminen vaatii suhdetta aikuiseen, jolta lapsi saa rajaavaa tukea ja hoivaa. Sosiaalisten taitojen kehittymiseksi kuitenkin myös suhde vertaiseen, jonka kanssa lapsi on samalla tasolla, on yhtä tärkeää. (Kajander 2012, 10.) Tunteiden hallinnan opettelu vuorovaikutuksessa toisiin on merkittävää myös aivojen kehityksen kannalta. Tämä mahdollistaa esimerkiksi mantelitulmakkeen ja hippokampuksen kehittymisen sekä eri aivoalueiden muokkautumisen oikeanlaisella tavalla. (Niskanen 2017, 4.)

3 Aiemmat tutkimukset

Lasten osallisuutta ja keinoja lasten osallisuuden kokemusten lisäämiseen varhaiskasvatuksessa on tutkittu paljon. Aiheesta löytyy monenlaisia tutkimuksia aina ammattikorkeakoulutason opinnäytetöistä väitöskirjoihin. Osallisuus on ollut lähivuosina suosittu aihe, koska uusi varhaiskasvatustutkimuslaki ja varhaiskasvatussuunnitelma painottavat sen merkitystä.

Mari Ojala (2017, 2) on tutkinut opinnäytetyössään sitä, kuinka kasvattajat kokevat osallisuuden, miten lasten osallisuus näkyy päiväkodin arjessa ja kuinka sitä voisi vielä kehittää. Tutkimuksen tulosten mukaan lapset pääsevät vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin ja arjen toimintoihin. Omatoimisuuteen kannustettiin ja lapset otettiin mukaan toimintojen suunnitteluun ja toteutukseen. Tuloksissa kävi kuitenkin ilmi, että osallisuutta voisi lisätä päiväkohteissa ottamalla lapset vielä enemmän mukaan toimintojen suunnitteluun ja lapset voisivat opettaa toisilleen erilaisia taitoja.

Sanna Haapanen (2018, 2) on tutkinut pro gradussaan aikuisen roolia lapsen osallisuuden mahdollistajana aikuisen järjestämässä toiminnassa Tarinataikurit -menetelmän avulla. Tutkimuksessa tarkasteltiin konkreettisia tekoja, joilla aikuinen tukee lapsen osallisuuden kokemuksen syntymistä. Tulosten mukaan aikuisen järjestämässä toiminnassa aikuisen on mahdollista tukea osallisuuden kokemuksen syntymistä hyvin monitasoisesti. Tulokset antavat myös käytännön esimerkkejä siitä, miten lasta voidaan tukea itsenäisessä päätöksenteossa.

Päivi Virkki (2015, v-vii) on tutkinut väitöskirjassaan varhaiskasvatusta toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Tutkimuksen tarkoitus oli kuvata ja ymmärtää lasten toimijuutta ja osallisuutta sekä kehittää tutkimuksen kohteena olevan kaupungin varhaiskasvatuksen suunnittelumallia lasten osallisuutta edistäväksi erityisesti päiväkotikontekstissa. Virkin tutkimuksen tulokset osoittavat, että lasten osallisuus riippuu siitä, millaiseksi heidän toimijuutensa mahdollistuu päiväkodin toiminnassa.

4 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyöni on suoritettu yhteistyössä Touhula Ihmekone-päiväkodin kanssa. Touhula on 2010 perustettu yksityinen päiväkotiketju. Touhula on Suomen suurin päiväkotiketju, jolla on jo yli 140 päiväkotia ympäri Suomen. (Touhula 2020) Ihmekone on taidepainotteinen päiväkotihyväksyntäkeskus Hyvinkäällä. Kesällä 2020 Ihmekone siirtyi Pilke-päiväkotien omistukseen.

Lähtökohtana kaikelle työskentelylle oli hyvä tutkimuskäytäntö. Hyvä tutkimuskäytäntö tarkoittaa, että tutkittavilta saadaan suostumus osallistumiseen, tutkittaville annetaan kaikki oleellinen tieto siitä, mitä tulee tapahtumaan, ja että tutkittava on ymmärtänyt informaation. Hyvään tutkimuskäytäntöön kuuluu myös luottamuksellisuus ja anonymiteetti. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Yhteistyökumppanin valinta oli helppoa, sillä yhteistyökumppani oli ennestään tuttu ja tämän kaltainen opinnäytetyö haluttiin tehdä sellaisten lasten kanssa, joille havainnoitsija ei olisi vieras. Tällöin aikaa ei kuluisi liikaa tutustumiseen, eikä vierastaminen väärentäisi tutkimustuloksia. Pohdinnan jälkeen tehtiin päätös tutkia lasten vuorovaikutusta ja osallisuutta. Aiheeseen tutustuttiin paremmin jonka jälkeen tehtiin tutkimussuunnitelma. Kun tutkimussuunnitelma saatiin valmiiksi, haettiin tutkimuslupaa Touhulalta. Tutkimusluvan myönsi Elina Weckström marraskuussa 2019. Havainnointihetkiä aloitettiin toteuttamaan nopealla aikataululla sen jälkeen, kun tutkimuslupa oli saatu. Havainnointi tapahtui marraskuussa ja joulukuussa 2019.

Havainnointia varten järjestettiin kuusi havainnointihetkeä, joiden aikana lasten kanssa luotiin esitys, joka esitettiin muille päiväkodin lapsille ja henkilökunnalle. Hetkiä varten oli tehty tuntisuunnitelma (liite 1), jota hyödynnettiin jokaisella hetkellä. Tuntisuunnitelma on luotu mukaillen Marjasen (2012, 27) tuntisuunnitelmaa. Jokaisella tunnilla oli samanlainen pohja. Aluksi olisi aina alkupiiri, jossa lauletaan alkulaulu, katsotaan keitä on paikalla ja kerrataan yhteiset pelisäännöt. Sen jälkeen on vuorovaikutusta kehittävä alkulämmittely. Alkulämmittelyn jälkeen tuli itse tekeminen, joka oli jokaisella kerralla hieman erilainen. Lopuksi lauloimme vielä loppulaulun, jonka jälkeen jokainen sai tulla kuiskaamaan mielipiteensä hetkestä. Havainnoinnin tukemiseksi hetkiä varten oli tehty tavoitesuunnitelma (Liite 2), joka luotu mukaillen Marjasen (2012, 26) tavoitesuunnitelmaa.

4.1 Tutkimuskysymys

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen tavoitteena on ilmiön kuvaaminen ja ymmärtäminen. Siitä syystä laadullisessa tutkimuksessa tutkimuskysymykset ovat usein mitä- ja miten- kysymyksiä. Tutkimusongelman valitseminen ja rajaaminen on tärkeää, koska kaikkea ei ole mahdollista saada mahtumaan yhteen tutkimukseen. Kun tutkimusongelma on tarpeeksi tarkka, ajatus suuntautuu paremmin siihen mitä on tarkoitus tutkia. Tällöin työskentely helpottuu. Usein etenkin aloitteleva opinnäytetyön tekijä haluaa tutkia aihetta, joka on sellaisenaan liian laaja. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.) Tutkimusongelmanasettelussa on tärkeää pohtia, millaista tietoa ilmiöstä on tutkimuksen tavoitteena tuottaa. Tavoitteet ohjaavat tietäntyyppisten kysymysten esittämiseen. Ongelmanasettelu voi pilkkoutua pienemmiksi osi- ongelmiksi ja lopulta tutkimusongelmat konkretisoituvat tarkoiksi tutkimuskysymyksiksi. (Koppa 2014.)

Tutkimuskysymyksiä olivat:

Miten luovan projektin tekeminen yhdessä lasten kanssa kehittää lasten vuorovaikutustaitoja, ja sitä kautta osallisuutta?

Kuinka työskennellä yhdessä lasten kanssa siten, että se kehittää lasten vuorovaikutustaitoja, ja sitä kautta osallisuutta?

Kuinka kehitän lasten osallisuutta varhaiskasvattajana?

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Laadullisella tutkimuksella pyritään ymmärtämään sitä, mistä ilmiöissä on kyse. Se selittää myös ilmiöiden koostumusta, tekijöitä ja niiden välisiä suhteita. Laadullisessa tutkimuksessa tarjoutuu mahdollisuus saada ilmiöstä syvälinen näkemys ja ymmärrettävä ja kokonaisvaltainen, jopa tarkkakin, kuvaus. (Kananen 2014, 17-25.) Laadullinen tutkimus liittyy usein sosiaalisiin, psyykkisiin tai kulttuurillisiin yhteyksiin. Laadullisessa tutkimuksessa kuvaillaan tai tulkitaan sellaista ilmiötä, jolle on ominaista reflektiivisyys ja dialektisuus. Painopiste ei ole teorian muotoilussa, vaan teorian, käsitteistön ja aineiston vuorovaikutuksessa. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on saada tietoa, jolla on merkitystä yleisemminkin kuin vain yhdelle tutkittavalle kohteelle. (Pitkäranta 2014, 26.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston hankinta, analysointi ja käsitteellistäminen limittyvät toisiinsa. Sen takia niiden analyttinenkin erottaminen toisistaan on hankalaa. Laadullinen tutkimus kannattaa nähdä päättelyprosessina, jossa teorian ja käytännön näkökulmat vuorottelevat johtopäätösten muodostamisessa. (Pitkäranta 2014, 26.)

Tiedonkeruumenetelmänä käytettiin tässä opinnäytetyössä havainnointia. Havainnointi antaa tiedonkeruumenetelmänä välitöntä ja suoraa informaatiota yksilön, ryhmien ja

organisaatioiden toiminnasta ja käyttäytymisestä, ja mahdollistaa pääsyn tapahtumien luonnollisiin ympäristöihin (Saaranen-Kauppinen & Pusineko 2006). Tieteellisen tutkimuksen menetelmistä havainnointi on yksi vanhimmista. Havainnointia käytetään usein yksilön käyttäytymisen tai ryhmässä toimimisen tutkimiseen. Havainnoinnin avulla voidaan saada monipuolista tietoa, johtuen siitä, että ilmiö on konkreettisesti havainnoitavissa. Havainnoinnin etuna on se, että ilmiöt ja tilanteet ovat aitoja, josta johtuen ilmiö tulee näkyväksi sille luontevassa kontekstissa ja ympäristössä. (Kananen 2014, 64-66.)

Havainnointi valikoitui menetelmäksi tähän tutkimukseen, koska se on hyvä lapsia ja nuoria tutkittaessa (Vilka 2006, 38). Lapset eivät esimerkiksi välttämättä kielellisten valmiuksien puutteiden takia vielä osaa vastata lomakkeisiin. Tutkimuksessa voidaan havainnoida tapahtumia, käyttäytymistä tai fyysisiä kohteita. Havainnointi voi olla osallistuvaa tai ei osallistuvaa, suoraa havainnointia. Osallistuva havainnointi tarkoittaa, että tutkija on aktiivisessa roolissa havainnoitavien toiminnassa. Tämä edellyttää, että yhteisö hyväksyy tutkijan yhteisön jäseneksi. Tällöin on tärkeää, että tutkittajan ja yhteisön välillä on luottamussuhde. Tämä tapa on yleinen esimerkiksi toimintatutkimusta tehdessä. Ei-osallistuva havainnointi tarkoittaa taas sitä, että tutkija ei osallistu toimintaan, vaan pitäytyy havainnoijana. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, Kananen 2014, 66.) Tässä opinnäytetyössä havainnoitsija osallistui lasten toimintaan aktiivisessa roolissa.

4.3 Aineiston keruu

Havainnointi toteutettiin päiväkotitilassa Ihmekoneen 4-5-vuotiaiden lasten ryhmässä ja kerralla havainnoitavia lapsia oli noin yhdeksän. Hetket olivat etukäteen henkilöstön kanssa sovittuja, ja aina samaan aikaan aamupäivästä aikaan, jolloin lasten päiväohjelmassa oli normaalistikin jotain ohjattua tekemistä. Lapset tiesivät etukäteen, milloin ja miksi tulen. Havainnointi kesti kerrallaan 45 minuuttia ja havainnointikertoja oli kuusi. Havainnointikertoja suoritettiin kaksi kertaa viikossa kolmen viikon ajan.

Havainnoinnin kohteena olivat niin lapsien yksilöllinen toiminta, kuin koko ryhmän yhteistyö. Ennen hetkiä havainnoitsija kävi aina läpi tunti- ja tavoitesuunnitelmat (liitteet 1,2). Havainnoitsija oli osana toimintaa, jonka takia havainnoitsija ei pystytty kirjaamaan ylös kesken hetken. Hetkien aikana kirjattiin lähinnä avainsanoja vihkoon ja puhelimen muistikirjaan. Välittömästi hetken jälkeen havainnot kirjattiin tarkemmin ylös tiedostoon tietokoneelle. Tiedostosta muodostui havainnointipäiväkirja, jota käytettiin tutkimustuloksien selvittämiseen. Havainnoinnin kohteena oli se myös, miten hetkikohtaisen tavoitesuunnitelman (liite 2) tavoitteet täyttyvät hetkellä. Erityisen tärkeässä roolissa oli sosioemotionaalisen tavoitteen täyttyminen, eli se, miten lapset rohkaistuvat kertomaan oman mielipiteensä, kuuntelemaan toisten mielipiteitä ja miten lapsen vuorovaikutustaidot lisääntyvät.

Havainnoinnin kohteena oli, millaista toiminnan suunnittelu ja työskentely on, kun se toteutetaan lasten kanssa. Mitä se vaatii lapsilta? Entäpä varhaiskasvattajalta? Havainnoitiin, kuinka lapset toimivat yksilöinä ja osana ryhmää. Ensin pyrittiin havainnoimaan sitä, miten erilaisilla tavoilla lapset toimivat suhteessa toisiinsa. Ottavatko jotkut lapset heti roolin asioista päättävänä niin, että jotkut lapsista jäävät kokonaan toiminnan ulkopuolelle, jolloin he eivät saa ilmaista omia mielipiteitään? Tämän jälkeen lähdettiin havainnoimaan sitä, kuinka tukea vuorovaikutusta siihen suuntaan, että jokainen saisi tuoda omaa mielipidettään esille ja mahdollisuuden olla mukana päättämässä.

Havainnointi suoritettiin hetkillä, joiden aikana havainnoitsija oli aktiivisessa roolissa mukana lasten toiminnassa. Havainnoitsija toimi lasten ohjaajana tavalla, jolla varhaiskasvattaja toimi päiväkodin normaalissa arjessa, mikäli tällöinen projekti suoritettaisiin. Seuraavassa kerrotaan tiivistetysti jokaisen havainnointihetken sisällöstä lasten kanssa työskentelyn ja havainnointiprosessin kulkun selkeyttämiseksi.

4.3.1 Ensimmäinen havainnointihetki

Ensimmäisellä hetkellä oli mukana seitsemän lasta. Aloitimme keskustelemalla siitä, miksi olen siellä ja mitä olen tekemässä, ja haluavatko kaikki tulla mukaan toimintaan. Keskustelimme siitä, millaisia asioita meidän pitää osata, jotta voimme luoda yhdessä kaikkien näköisen esityksen. Olin itse kerännyt valmiiksi listan millaiset asiat helpottavat toisen kuuntelemista. Kävimme listaa läpi, ja se herätti lapsissa paljon keskustelua ja lapset innostuivat keksimään oma-aloitteisesti lisää asioita listaan. Lapset täydensivät listaa omilla ehdotuksillaan.

Alkulaulun ja alkulämmittelyn jälkeen aloimme keskustelemaan siitä, mitä lähtisimme tekemään. Lapset puhuivat hienosti yksi kerrallaan siitä huolimatta, ettemme käyttäneet viittaamista puheenvuoron saamiseen. Viittaamista en käyttänyt siitä syystä, että silloin olisin itse korostuneessa opettajan asemassa. Istuimme myös kaikki lattialla samassa tasossa. Minun oli kuitenkin tarpeellista ottaa rooli keskustelun eteenpäin viejänä. Keskustelu saattoi aika ajoin lähteä harhailemaan, joten esitin ohjailevia kysymyksiä lapsille.

Keskustelu lähti käyntiin kysymyksistäni ”Mistä te haluaisitte tehdä esityksen? Mistä te tykkäätte? Onko teillä esimerkiksi lempi leikkiä, eläintä, telkkariohjelmaa tai laulua?” Aluksi ehdotuksiksi tuli Avara luonto -ohjelma sekä Piiri pieni pyörä -laulu. Yhdelle lapsista taas oli tärkeää, että saisimme esitykseen mukaan juoksukilpailun. Yksi lapsista ei kuitenkaan ollut tyytyväinen näihin ideoihin. Muut lapset huomioivatkin nopeasti tämän, ja kysyivät häneltä mikä häntä harmittaa. Yhdessä keskustellen selvitimme, että hänen mielenkiintonaan olivat ninjat. Myös muut pojat innostuivat tästä, mutta tytöt eivät niinkään. He kertoivat, että pitivät enemmän kuningasperhe -leikistä. Lähdimme miettimään, miten nämä voisi yhdistää. Yksi lapsista sai silloin idean, että tehdään itse tarina. Se oli kaikkien mielestä hauska idea. Keskusimme, että tarinan voisimme sitten esittää vaikka näyttelemällä. Lähdimme keksimään

yhdessä tarinaa, jonka pohjalle esityksen tekisimme. Tarinan tekeminen vaati minulta alun ja apukysymyksiä, kuten ”mitä he sitten tekisivät”. Kuitenkin lapset olivat hyviä keksimään tarinan itse. Tarina kuuluu näin:

Olipa kerran ninjat ja kuningasperhe. He olivat menossa juoksukisoihin. Kuningasperhe saapui paikalle hevostäpässällä, ja hevoset söivät omenoita. Päästyään paikalle kaikki asettuivat maaliviivalle ja lähtivät juoksemaan. Kaikki ylittivät maaliviivan ja lopputuloksena oli tasapeli! Palkinnoksi kaikki kilpailijat saivat karkkipuusta karkit. Lopuksi kaikki tanssivat yhdessä piiri pieni pyörä. Sen jälkeen ninjat ja kuningasperhe lähtivät ratsastamaan auringon laskuun kohti kotia, ja menivät nukkumaan.

4.3.2 Toinen havainnointihetki

Toisella toimintahetkellä alkulämmittelyjen jälkeen keskustelu lasten kanssa lähti hyvin ja luontevasti käyntiin. Lapsilla oli minulle paljon kerrottavaa. He alkoivat esittelemään minulle vaatteitaan, josta saatiinkin hyvän aasinsilta siihen, että mieltisimme esitykseemme puvustusta ja lavastusta. Lapset kertoivat haluavansa pukeutua ritarin ja työmiehen asuihin. Olin lähellä kyseenalaistaa, pukeutuvatko ninjat ritarin tai työmiehen asuihin. Ymmärsin kuitenkin nopeasti, että tarkoituksena oli tehdä lasten näköinen esitys lasten ideoista. Jos lapset haluavat olla ritariasuisia ninjoja, niin minun ei tule puuttua ideaan. Osa lapsista tarvitsi kuitenkin apua keksiäkseen, mitä haluaisivat laittaa päälle. Kysyin lapsilta, millaiset puvut he haluaisivat laittaa, vai haluaisivatko he tehdä itse vaikka kruunuja tai ninjanaamioita päiväkodilla. Tämä kysymys innoitti lapsia. He kertoivat, että heillä on kotona sitä ja tätä, mutta täällä päiväkodissa he voisivat tehdä muun muassa auringonlaskun ja puuhun karkkeja.

Tämän jälkeen lapset saivat yhdessä idean rakentaa linna. Lapset rakensivat linnan ja muita lavasteita tuoleista, pöydistä ja patjoista. Tällaisessa yhdessä tekemisessä lasten keskinäinen vuorovaikutus pääsi parhaaseen loistonsa. Mielenpitoa kysyttiin kavereilta, mutta huomasin, ettei mielenpitoa juuri edes tarvinnut kysyä, vaan tasavertainen yhteistyö ja yhteinen näkemys onnistui ongelmitta myös ilman kyselyitä. Linnan valmistuttua kysyin, haluaisivatko lapset käydä tarinan läpi lavasteissa. Lapset innostuivat ideasta ja yllätyinkin siitä, miten hyvin lapset kävivät tarinan läpi esiintyen. Lapset halusivat mennä tarinan läpi vielä toisenkin kerran. Osoittautui kuitenkin, että se oli osalle lapsista liikaa yhdelle kerralle, ja heidän keskittymisensä herpaantui.

4.3.3 Kolmas havainnointihetki

Kolmannelle toimintahetkelle olin varannut erilaisia askartelutarvikkeita valmiiksi. Anoin lapsille vapaat kädet ottaa mitä vain annettuja materiaaleja ja tehdä mitä he itse haluavat. Muistutin, että minulta ei tarvitse kysyä erikseen, vaan kaikkea esillä olevaa saa käyttää. Huomautin kuitenkin, että lisää ei ole mahdollista saada mitään, vaan kaikki käytettävissä oleva materiaali on esillä jo. Lapset olivat aluksi hieman hämmentyneitä, ja alkoivat

tekemään jokainen erikseen omia juttujaan. Kavereiden mielipiteet olivat heille kuitenkin tärkeitä. Pöydän ääressä käytiin lasten kesken paljon keskustelua siitä, mitä kukakin tekee ja ovatko piirustukset ja askartelut hienoja. Lapset kehuivat toisiaan ja toistensa tekemiä juttuja, ja lisäksi auttoivat toisiaan ja osasivat myös pyytää toisilta apua.

Loppua kohden lapset ikään kuin jakaantuivat itsestään kahteen porukkaan. Toinen porukka ei oikein innostunut ideasta, vaan kyllästyivät nopeasti tehtyään jonkunlaiset piirustukset. He tarvitsivat myös jonkun verran tukikysymyksiä, kuten kyselyä siitä, mitä he ovat tekemässä. Toinen puoli taas rupesi loppua kohden tekemään todella hyvin yhteistyötä ja innostuivat tekemään yhdessä karkkipuuta niin, etteivät olisi malttaneet lopettaa. Hetkellä kaikki olivat koko ajan vuorovaikutuksessa keskenään, vaikka tekivätkin omia juttujaan. Myös minun mielipiteeni olivat lapsille merkityksellisiä.

4.3.4 Neljäs havainnointihetki

Tällä kerralla rakensimme lavasteet, johon kuului lasten tekemät linnat ja viimekerralla tekemät piirustukset ja muut teokset. Lasten mielestä lavasteiden rakentaminen oli todella hauskaa. Rakentaessaan lavasteita lapset kysyivät paljon toistensa mielipiteitä, eivätkä juuri tarvinneet aikuista. Lapsilla tuli tilanne, jossa yhdelle patjalle ei osattu päättää paikkaa. Toiset halusivat patjan toiseen linnaan ja toiset toiseen. Lapset onnistuivat kuitenkin tekemään kompromissin keskenään. Toisessa linnassa voisi olla lasikatto, joten patja voitaisiin laittaa toiseen linnaan. Saatuamme lavasteet valmiiksi kävimme tarinaa läpi. Tämän jälkeen pyysin lapset taas piiriin, ja kysyin, haluaisivatko he lisätä jotain vielä esitykseen, kuten esimerkiksi soittimia tai muuta. Se oli virhe, sillä lapset hämmentyivät kysymyksestä.

Lapset eivät tälläkään hetkellä antaneet oma-aloitteisesti omia ideoitaan siitä, mitä he haluaisivat lähteä seuraavaksi tekemään. Keskustelua ei synny piirissä istuessa, mutta linnan rakennus ja muu toiminta taas saa lapset vuorovaikuttamaan keskenään.

4.3.5 Viides havainnointihetki

Viidennen hetken käytimme esityksen läpikäymiseen, koska seuraavalla kerralla olisi jo itse esitys. Lapset olivat hieman levottomampia kuin edellisillä hetkillä, jonka tulkitsin johtuvan jännityksestä. Tämä teki esityksen läpi käymisestä ja harjoittelusta hieman hankalaa. Loppupiirissä keskustelimme tulevasta esityksestä. Sovimme, että jokainen saa ottaa kotoa päälleesi esiintymisvaatteet. Esiintymisvaatteiden valinta tuntui olevan lapsille tärkeää, ja lapset halusivat kertoa paljon siitä, millaisia vaatteita heiltä kotoa löytyy ja miten he haluaisivat pukeutua.

Tällä hetkellä kaikki uskaltautuivat osallistua keskusteluun innokkaasti. Ongelmana oli kuitenkin, etteivät keskustelunaiheet juuri liittyneet tähän projektiin. Kävikin mielessäni taiston siitä, tuleeko keskustelu keskeyttää ja jatkaa tämän projektin parissa, vai keskustelemmeko

niin pitkään kuin lapset haluavat. Päädyin kuitenkin keskeyttämään keskustelun ja siirtymään projektiin, sillä meillä oli minun asettamani tavoite esityksestä seuraavalla kerralla, ja aikaa oli rajallisesti. Jäin kuitenkin pohtimaan tämän ristiriitaa opinnäytetyöni lähtökohtaiselle tavoitteelle.

4.3.6 Kuudes havainnointihetki

Viimeisellä havainnointihetkellä oli viimein esitys, jota lapset olivat innokkaasti odottaneet. Laitoimme lavasteet paikalleen ja siirryimme odottamaan esityksen alkua. Lapset eivät maltaneet olla heiluttelematta yleisöön tulleille sisaruksille ja kavereille. Esityksen alettua kaikki hoitivat omat roolinsa hienosti jännityksestä huolimatta. Esityksen loputtua saimme yleisöltä aplodit ja paljon kehuja siitä, miten hieno esitys meillä oli ollut.

Loppupiirissä juttelimme siitä, miten esityksen oli onnistunut lasten mielestä. Lapset olivat tyytyväisiä ja iloisia. Ketään ei ollut jännittänyt liikaa ja kaikki olivat päässeet loistamaan. Lasten mielestä esityksen tekeminen oli ollut kivaa, eikä kellekään tullut mieleen mitään, mikä ei olisi projektin aikana ollut kivaa.

4.3.7 Palaute hetkistä

Keräsin toiminnastani suullista palautetta. Jokaisen hetken jälkeen lapset saivat kertoa minulle korvaan kuiskaten, mikä oli parasta hetkellä. Usein miten vastaus oli ”kaikki” tai ”linnan rakentaminen”. Yhdellä lapsista oli tapana sanoa jokaisen hetken jälkeen, ettei mikään olisi ollut kivaa. Hän kuitenkin näytti siltä, että nautti hetkien aikana tekemisestä, ja tykkäsi osallistua keskusteluihin. Epäselväksi siis jäi, eikö hänen mielestään oikeasti mikään ollut kivaa, vai oliko vain hauskaa sanoa ”ei mikään”.

Palautteen mukaan henkilökunta piti toimintaa lasten kanssa hauskana ja ohjaukseni oli ollut henkilökunnan mielestä onnistunutta. Jälkikäteen jäin miettimään, että olisi ollut parempi kerätä kirjallista palautetta, jossa olisin erikseen kysynyt kehitysehdotuksia toiminnalle. Uskon, että suoraan kysyttäessä on helpompi antaa myös kriittistä palautetta.

4.4 Aineiston analysointi

Aineistoa analysoitiin hermeneuttisen analyysin keinoin. Siinä tutkijan tehtävä on ikään kuin vaelttaa edestakaisin aineiston, teorian ja todellisuuden välillä. Tätä kutsutaankin hermeneuttiseksi kehäksi. Se lähtee tietyistä lähtökohdista, teemasta ja johtoajatuksesta ja palaa takaisin niiden oivaltamiseen ja ymmärtämiseen. Tämä ei kuitenkaan ole umpeutuva kehä, vaan siitä voi edetä. Sen vuoksi tutkija käykin aineistoaan läpi monta kertaa koettaen vapautua omista esteistään ymmärtää tutkimuskohdettaan. Kun tutkija kiertää tätä kehää, hän pääsee lähemmäs tutkittavaa kohdetta samalla syventäen itseymmärrystään. Lopulta oma lähestymistapa ja tutkittavan kohteen oma olemus alkavat erottua. (Pitkäranta 2017, 93-96.)

Havainnointipäiväkirjaa analysoitiin lukemalla sitä useaan kertaan ja sen avulla pyrittiin palaamaan hetkiin ja havainnoitsijan toimintaan. Sen jälkeen pyrittiin vertaamaan havaintoja teoriaan ja löytämään selityksiä ja syitä, jotta löydetään vastaukset tutkimuskysymyksiin.

4.5 Eettisyys ja luotettavuus

Lapsia tutkittaessa eettiset kysymykset ovat erityisen tärkeitä. Muita kuin lääketieteellisiä tutkimuksia ei ole säännelty lailla, eikä Suomessa lainsäädäntö ei tarkkaan määrää sitä, kuka saa päättää lapsen osallistumisesta tutkimukseen. Tutkimukseen osallistuminen on oltava vapaaehtoista, jotta tutkimusta voidaan kutsua eettiseksi. Käytännössä on kuitenkin katsottu, että huoltajalla on oikeus tehdä päätös lapsen osallistumisesta tutkimukseen. Huoltajan tulisi kuitenkin keskustella asiasta lapsen kanssa, mikäli se on lapsen iän ja kehitystason huomioon otettaessa mahdollista. Kuitenkin tämän toteutumista on vaikea valvoa. Eettisestä näkökulmasta katseltuna on myös nostettava esiin perustuslain mukainen itsemääräämisoikeus, eli oikeus tehdä itseä koskevia päätöksiä. Viime aikoina onkin alettu korostaa sitä, että lapset tulisi nähdä enemmän itsenäisinä subjekteina, ja samat periaatteet kävisivät pitkälti niin lapsia kuin aikuisiakin tutkittaessa. YK:n lapsien oikeuksien 12 artiklakin toteaa, että lapselle, joka pystyy antamaan näkemyksensä, tulee antaa mahdollisuus ilmaista näkemyksensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Myös perustuslain mukainen yksityisyyden suoja tulee ottaa huomioon. (Nieminen 2010, 33-37.)

Itse koen, että kun tarkoituksenani on nimenomaan painottaa lasten osallisuutta, on lapsen suostumuksen saaminen erittäin suuressa roolissa. Tässä opinnäytetyössä on pyritty mahdollisimman eettiseen toimintaan varmistamalla lasten halukkuus osallistua tutkimukseen. Tutkimuslupaa haettaessa tutkimusluvan myöntänyt Elina Weckström tahtoi tietää, miten lapsilta varmistetaan heidän vapaaehtoisuutensa tutkimukseen. Ensin vanhemmille lähetettiin luetta-vaksi lupalappu, jossa vanhempia kehoitettiin keskustelemaan lapsen kanssa tutkimuksesta ja lapsen halukkuudesta osallistua. Kuitenkaan ei voitu olla varmoja, oliko lapsen kanssa puhuttu asiasta. Sen takia ennen toiminnan aloittamista lasten kanssa keskusteltiin ensimmäisellä ohjaushetkellä mahdollisimman lapsentasoisesti siitä, mitä sinne on tultu tekemään ja miksi. Tämän jälkeen tarkastettiin vielä kaikilta lapsilta suullisesti, haluavatko he tulla mukaan ja saako heitä ja heidän touhujaan tarkkailla. Lapsille kerrottiin myös, että heillä on toiminnan kaikissa vaiheissa oikeus päättää olla osallistumatta, ja mukaan saisi tulla takaisin myöhemmin, jos haluaa. Kaikki lapset kuitenkin halusivat olla koko ajan mukana.

Kaikissa tutkimuksissa anonymiteetillä on tärkeä rooli. Tutkittavien yksityisyyden suoja on yksi keskeisimmistä tutkimuseettisistä periaatteista. Tutkimustulokset tulee kirjoittaa niin, että tutkittavien anonymiteetti turvataan. Parhaiten tutkittavan voi tunnistaa nimen perusteella, mutta myös muut tiedot saattavat paljastaa henkilöllisyyden. Tutkittavista kerrottavien taustatietojen tarpeellisuus määräytyy itse tutkimuksen tarpeista käsin ja niiden valinnassa tulee olla johdonmukainen. (Kuula-Luumi 2018.) Tässä opinnäytetyössä on pyritty kertomaan

tutkittavista mahdollisimman vähän. Tutkittavien nimiä, tarkkoja ikä, sukupuolta tai muita tunnistettavia piirteitä ei ole kerrottu.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteerejä ovat luotettavuus tai totuudellisuus, siirrettävyys, riippuvuus ja vahvistettavuus. Siirrettävyydellä tarkoitetaan, ettei laadullisella tutkimuksella pyritä yleistämään. (Kananen 2015, 353-355.) Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli tutkia ainoastaan sitä, miten tämän projektin tekeminen kehittää juuri näitä lapsia. Tämän pienehköön lapsiryhmänkin sisällä oli eroavaisuuksia kyvyssä ilmaista omia mielipiteitä. Jos tutkimus toteutettaisiin eri ryhmän kanssa, tulokset voisivat olla erilaiset.

Myös tutkijan vaikutus tutkittaviin täytyy ottaa huomioon. Tutkijalla on aina jossain määrin vaikutusta tutkittaviin (Kananen 2015, 339). Tämä on pyritty ottamaan huomioon siten, että lapsiryhmä on valittu sellaiseksi, joille olin ennestään tuttu. Jos projekti olisi tehty entuudestaan vieraiden lasten kanssa, lapset olisivat voineet vierastaa. Tällöin minulla olisi ollut vielä suurempi vaikutus tutkittaviin.

Havainnoinnin merkitys tutkimuksen luotettavuuteen on myös oleellinen asia. Havainnoinnin etu on, että se antaa suoraa ja välitöntä tietoa. Havainnointi myös tuo tietoa, jota tutkimuksen kohteena oleva henkilö ei ehkä kertoisi haastattelussa. Havainnoinnilla on myös helppo tutkia vuorovaikutusta. Kuitenkin havainnointitilanteessa on mahdollista, että tutkimuksen kohteena oleva henkilö häiriintyy tutkijan läsnäolosta. (Kankkunen & Vehviläinen-Julkunen 2009, 95.) En usko lasten häiriintyneen minun läsnäolostani, mutta havainnointieni tarkkuuden tukemiseksi olisi ollut hyvä, jos minulla olisi ollut esimerkiksi pari tutkimusta tehdessäni. Videointi olisi ollut ehdottomasti todella hyvä tapa havainnoinnin tukemiseksi, kun työ tehtiin yksin. Kuitenkin ongelmat kuvauslupien kanssa estivät videoinnin osittain. Päätin kunnioittaa tutkimuksen kohteena olevien lasten vanhempien toiveita.

5 Tutkimustulokset

Seuraavissa osioissa analysoidaan havainnointiaineistoa tutkimuskysymysten pohjalta. Aiheita käsitellään tutkimuskysymyksittäin. Aineiston analysoinnin perusteella pyritään löytämään vastaukset kysymyksiin.

5.1 Vuorovaikutuksen ja osallisuuden kehittyminen

Tällä tutkimuksella vastaukseksi saatiin havaintojen tarkemman analysoinnin perusteella, ettei projekti itsessään kehittänyt lasten vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja selkeästi osoitettavissa olevalla tavalla. Havainnoista käy ilmi, etteivät lapset pystyneet täysin sisäistämään missään vaiheessa sitä, että heillä on oikeus ilmaista toimintaa koskevia mielipiteitään toisilleen ilman, että heidän täytyy kysyä minulta.

Havainnointipäiväkirjassa todetaan useaan otteeseen, että lapset kyselivät asioita lähinnä minulta, eivätkä toisiltaan tai koko porukalta. Havainnosta käy ilmi, että erityisesti piirissä keskusteleminen ja aikuisen esittämiini kysymyksiin vastaaminen oli lapsille hankalaa. Lapset myös tarvitsivat jossain määrin rajausta jokaisella hetkellä, joka oli toki odotettavissa. Havainnointien mukaan suurin osa lapsista uskalsi tuoda jossain määrin omia ideoitaan esille. Ideat olivat yksittäisiä omia mielipiteitä, jotka eivät aina välttämättä olleet yhteydessä juuri tällä hetkellä keskustelun kohteena olleeseen aiheeseen.

5.2 Lasten kanssa työskentely

Havainnoista käy ilmi, että mitä lapsilähtöisempää ja leikinomaisempaa toiminta oli, sitä parempaa lasten välinen vuorovaikutus ja yhteistyö oli. Tällä tutkimuksella saatiin vastaukseksi, että lapsilähtöisyys ja mahdollisimman leikinomainen toiminta lisää lasten osallisuutta ja parantaa lasten vuorovaikutustaitoja. Havaintojen perusteella kaikilla lapsilla ei välttämättä ole taitoja keskustella piirissä, mutta lähdettäessä esimerkiksi rakentamaan linnaa tai lavasteita, myös hiljaisemmat lapset pääsivät mukaan. Ne lapset, joilla oli vahvemmat sosiaaliset taidot, olivat myös näissä tilanteissa vahvempia.

Järjestetyn toiminnan pyrkimyksenä oli olla mahdollisimman lapsilähtöistä, mutta aikuisen aloitteesta käydyt keskustelut ja aloitettu toiminta ei tuonut esille lasten kaikkia kykyjä. Lapset myös pitivät leikinomaista toimintaa mielekkäimpänä ja mieleenpainuvimpana asiana hetkillä. Palautetta kerätessä linnan rakentaminen oli melkein jokaisen lapsen mielestä hauskein asia hetkillä.

5.3 Varhaiskasvattajan rooli

Tällä tutkimuksella vastauksena on, että varhaiskasvattajana lasten osallisuutta kehittääkseen varhaiskasvattajan on pyrittävä päästää irti omista näkemyksistään ja antaa tilaa lasten ajatuksille, näkemyksille ja kokemuksille. Varhaiskasvattajalla on oltava kykyä havaita se, milloin lapselle ja lapsen kehitykselle tulee antaa tilaa, ja milloin taas puuttuminen on lapsen kehityksen kannalta parempi vaihtoehto. Varhaiskasvattajan on pystyttävä tämän toteuttaakseen arvioimaan lasten yksilöllisiä kykyjä ja kypsyyttä. Jokaiseen lapseen täytyy tutustua yksilönä, jotta tämän kaltaisia yksilöllisiä taitoja voidaan kehittää.

Aineistossa toistuu kokemus siitä, että havainnoitsija on puuttunut liikaa lasten ajatuksiin tai ideoihin siitäkkin huolimatta, että sitä on tietoisesti yritetty välttää. Havainnointipäiväkirjassa todetaan, että lasten kanssa yhdessä tehdessä on parempi ottaa huomioon vain lapsilta itseltään tulevat ideat. Varhaiskasvattajan ei tule itse lisätä tai poistaa mitään, sillä se havaintojeni perusteella hämmentää lapsia.

Havaintojeni tarkemman analysoinnin perusteella on nähtävissä, että varhaiskasvattajan olisi tärkeä mahdollistaa lapsille kokemus osallisuudesta ja omien mielipiteiden tärkeydestä päivittäisessä arjessa.

6 Johtopäätökset

Yksi tutkimuskysymyksistäni oli *Miten luovan projektin tekeminen yhdessä lasten kanssa kehittää lasten vuorovaikutustaitoja ja sitä kautta osallisuutta?* Projektin tekeminen yhdessä lasten kanssa kehitti lasten vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja ja sitä kautta osallisuutta havaintojeni mukaan vähän. Havainnoinneista on pääteltävissä, että lasten kehittyminen ei tapahdu muutamalla lyhyellä ohjauksella, jotka tapahtuvat silloin tällöin. Yleiset normit ja tavat toimia ovat syvälle iskostettuina, ja niitä on vaikea lähteä muuttamaan. Lasten osallisuuden ja vuorovaikutustaitojen tukemiseksi tarvitaan pitkäjänteistä ja johdonmukaista toimintaa. Lasten näkemysten ilmaisun rohkaiseminen tulisi olla osa päiväkodin arkea. Tällöin lasten osallisuus, ilmaisukyvyt ja vuorovaikutustaidot kehittyisivät parhaiten.

Päivi Virkin (2015, 144) väitöstutkimuksen tuloksissa todetaan, että yhteiskunnassa vallitsevat arvot ja asenteet, käsitykset kasvatuksesta, lapsesta, lasten toimijuudesta ja osallisuudesta heijastuvat varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Päiväkodin arki on paikka, jossa lasten osallisuuden kokemukset ja osallistumismahdollisuudet realisoituvat. (Virkki 2015, 144.) Tämä tukee opinnäytetyön johtopäätöstä. Varhaiskasvattajien on siis tietoisesti pyrittävä muutokseen.

Toinen tutkimuskysymykseni oli *Kuinka työskennellä lasten kanssa siten, että se kehittää lasten vuorovaikutustaitoja ja sitä kautta osallisuutta?* Tämän opinnäytetyön johtopäätöksensä lasten kanssa tulisi työskennellä mahdollisimman lapsilähtöisesti leikin keinoin. Tällöin työskentely kehittää lasten vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja sekä osallisuutta. Nimenomainen lapsilähtöisyys muodostui tutkimuksessa odotettua tärkeämmäksi. Lapsilta itseltään tulleet ideat olivat lapsille helpoimpia käsitellä ja toteuttaa. Kun lapset saivat itse idean linnan rakentamisesta, he pystyivät tekemään koko ryhmänä yhteistyötä kaikki mukaan ottaen. Aikuisen kysellessä ja ehdottaessa erilaisia vaihtoehtoja, lapset eivät pystyneet samankaltaiseen vuorovaikutukseen tai oman mielipiteen esitykseen. Linnaa rakentaessa myös konfliktitilanne saatiin ratkaistua lasten toimesta kompromissilla. Lapset pystyivät käymään myös hienoja keskusteluja aiheista, jotka he itse aloittivat. Tällöin oli ikävää keskeyttää keskustelu, sillä keskustelua oli mielenkiintoista seurata. Se ei kuitenkaan liittynyt projektin aiheeseen, ja projektilla oli tavoite sekä käytössä oleva aika oli rajallinen. Havaintoni osoittavat lapsilähtöisyyden olevankin vastaus siihen, kuinka lasten kanssa tulisi työskennellä siten, että lasten vuorovaikutustaidot ja osallisuus kehittyvät.

Päivi Virkin (2015) väitöstutkimuksen tulokset olivat samankaltaisia. Virkki (2015, 145) korostaa väitöstutkimuksessaan nimenomaisesti leikin merkitystä lasten osallisuuden

mahdollistajana. Leikki on lapsille mieluista toimintaa, ja varhaiskasvattajat ajattelivat leikin tarjoavan lapsille erityisesti sosiaaliseen kehitykseen liittyviä haasteita. Leikkiessään lapset kokevat itsensä ja toisensa aktiivisiksi toimijoiksi. Lasten kokemuksen mukaan leikissä ja ulkoilun aikana heillä on yhdessä kavereidensa kanssa mahdollisuus suunnitella, päättää ja toimia itsenäisesti. (Virkki 2015, 145.) Tämän opinnäytetyön havainnoinnin kohteena oli nimenomaisesti sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen. Havaintojen mukaan nämä taidot kehittyivät nimenomaan leikinomaisessa lapsilta itseltään lähtöisin olevasta toiminnasta. Mitä kauempana toiminta oli niin sanotusta vapaasta leikistä, sitä heikommilta lasten sosioemotionaaliset kyvyt näyttäytyivät.

Kolmas tutkimuskysymykseni oli *Kuinka kehitän lasten osallisuutta varhaiskasvattajana?* Johdopäätös tämän opinnäytetyön pohjalta on, että varhaiskasvattajan on osallisuutta kehittäkseen mahdollistettava lapsille osallisuuden kokemus ja mielipiteen ilmaus päivittäisessä arjessa. Jokaiseen päivään pitäisi sisällyttää pieniä hetkiä, jossa lapsi saisi turvallisesti harjoitella oman mielipiteensä ilmaisua. Tärkeää olisi, ettei lapsen tarvitsisi pelätä tulevana torjuttuksi, vaan kaikki lasten ideat pyrittäisiin jotenkin toteuttamaan. Aika ja resurssit eivät anna periksi kaikelle mahdolliselle, mutta voitaisiinko lasten ideat, mielipiteet ja ajatukset esimerkiksi kirjoittaa ylös paperille, ja liimata seinälle? Sieltä niitä voitaisiin sitten yhdessä katsella ja ottaa käyttöön, kun sopiva tilanne tulee. Päiväkodissa olisi myös hyvä järjestää aikaa, jossa lapset saisivat keskustella keskenään varhaiskasvattajan havainnoissa ja tarvittaessa tukeessa vuorovaikutusta. Tällaisia keskusteluja varhaiskasvattaja voi havainnoida myös perusarjessa lasten leikkien lomassa. Varhaiskasvattajan olisi hyvä hankkia tietoa siitä, miten lasten vuorovaikutusta voidaan tukea. Nämä asiat voisivat olla ylhäällä esimerkiksi taukotilassa, jolloin ne pysyisivät hyvin mielessä.

Mari Ojala (2017) keräsi opinnäytetyössään varhaiskasvattajien näkemyksiä lasten osallisuudesta. Opinnäytetyö toikin esille sitä, miten lasten osallisuus näkyy tutkittavan päiväkodin arjessa varhaiskasvattajien mielestä. Osallisuus näkyi lasten omatoimisuuteen kannustamisella ja lasten mukaan ottamisella suunnitteluun ja toteutukseen. Lisäksi lapset pääsevät vaikuttamaan siihen, millaisia leikkejä he leikkivät ja lelut on sijoitettu niin, että lasten on helppo ottaa itse haluamansa lelut. Haastatellut varhaiskasvattajat olivat kuitenkin yhtä mieltä siitä, että lapsia pitäisi ottaa vielä enemmän mukaan suunnitteluun. Ojalan (2017) tuloksena oli, että lasten osallisuutta kehittääkseen lapset tulisi ottaa vielä enemmän mukaan suunnittelemaan toimintaa ja lapsille pitäisi antaa enemmän tietoa vaikuttamisen mahdollisuudesta sekä siitä, mihin asioihin he pystyvät. (Ojala 2017, 23-26.) Opinnäytetyön tulos on siis samankaltainen tämän opinnäytetyön tuloksen kanssa.

7 Pohdinta

Opinnäytetyöprosessi käynnistyi nopeasti sen jälkeen, kun sille oltiin saatu aihe ja tutkimuslupa syksyllä 2019. Havainnointihetkien ja havainnointien kirjaamisen jälkeen opinnäytetyön

tekeminen kuitenkin jäi hetkeksi ohjaustelisten ongelmien ja minun äitiyslomani vuoksi. Tämä aiheutti sen, että opinnäytetyöprosessi oli ikään kuin umpikujassa, eikä edennyt. Laadukas ohjaus kuitenkin pelasti tilanteen, ja hankalasta tilanteesta päästiin jatkamaan eteenpäin. Syksyllä 2020 opiskeluihin paluuni jälkeen ohjaukseen liittyneet ongelmat oli ratkaistu, ja opinnäytetyön intensiivisempi kirjoittaminen alkoi.

Aihetta opinnäytetyölle mietittiin sen kautta, mitkä asiat kiinnostavat juuri minua. Omat mielenkiinnonkohteeni ovat musiikki, taide ja draama. Niiden kautta lähdettiin pohtimaan, miten näitä voitaisiin hyödyntää opinnäytetyössä. Lasten kanssa yhdessä työskentely ja lasten osallisuus oli asia, jota on painotettu koko opintojen ajan. Siksi opinnäytetyöhön haluttiin lisätä myös osallisuuden käsite. Näistä syntyi aihe opinnäytetyölle.

Seuraavaksi alettiin rajata aihetta tutkimuskysymyksiin. Tutkimuskysymys siitä, miten lasten kanssa yhdessä työskentely kehittää lasten vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja ja sitä kautta osallisuutta, oli kysymyksenä laaja. Tästä oltiin tietoisia jo suunnitteluvaiheessa, mutta kysymyksen laajuus selken vasta, kun lähdettäessä tarkastelemaan havainnointiaineistoa tarkemmin ja etsimään vastausta kysymyksiin. Jo tässä vaiheessa olisi ollut hyvä hyödyntää ohjausta enemmän, jotta aihe oltaisiin saatu rajattua hieman helpommin käsiteltäväksi.

Pohdintaa aiheutti työn toiminnallinen osuus. Opinnäytetyöhön oli sisällytetty toiminnallisen opinnäytetyön piirteitä, kun lapsille järjestettiin toimintahetkiä. Toiminnallinen osuus oli isossa roolissa opinnäytetyöprosessissa. Toiminta suunniteltiin tarkasti ja sille oli määritelty tavoitteet. Tämän vuoksi opinnäytetyöprosessissa jäätiin hetkeksi pohtimaan sitä, onko työ oikeastaan enemmän toiminnallinen opinnäytetyö kuin laadullinen tutkimus. Havainnointiaineiston kertauksen avulla opinnäytetyön tarkoitus selkeni ja työskentelyä päästiin jatkamaan. Toimintahetket olivat osa havainnointiprosessia, ja juuri tämän kaltaisten havaintojen keräämiseksi toiminnan piti olla samanlaista kuin päiväkodissa työskennellessä. Lapsia tutkittaessa uskon tällaisen tavan havainnoida heitä olevan myös hyvä siksi, että sen avulla lapset kokevat olevansa turvassa. Havainnoitsija oli heille tuttu ja turvallinen aikuinen, joka osallistui heidän toimintaansa heille tutussa ympäristössä. Tämän tyylistä asiaa tutkittaessa toiminnallisuudelta ei olisi voitu välttyä. Opinnäytetyön suunnitelma ja tavoitteet on hyvä pitää mielessä läpi opinnäytetyön, jotta turhilta hämmennyksiltä voidaan välttyä.

Lasten osallisuuden merkityksen laajuus koko yhteiskuntaamme oli asia, joka avautui prosessin aikana. Tärkein havainto ja johtopäätös tätä opinnäytetyötä tehdessä oman ammatillisen kehittymisen näkökulmasta oli se, miten tärkeää osallisuuden kokemuksen ja mielipiteen ilmaisun mahdollisuus päivittäisessä arjessa on lapsen osallisuuden kehittymiselle. Opinnäytetyön tekeminen syvensi ymmärrystä varhaiskasvatuksen merkityksestä syrjäytymisen ehkäisijänä.

Tämä opinnäytetyö on tärkeä ja hyödyllinen muistutus lasten mukaan ottamisen merkityksestä. Varhaiskasvattaja voi saada itselleen uutta näkökulmaa lukiessaan tätä opinnäytetyötä. Luettuaan tämän opinnäytetyön varhaiskasvattajat innostuvat toivottavasti pohtimaan omien päiväkotiansa arkea. Miten juuri he voisivat oman päiväkotinsa arjessa ottaa lapset enemmän mukaan toiminnan suunnitteluun, ja miten he voisi ottaa lasten ideoita enemmän huomioon?

Lähteet

Painetut

Hakkola, K. & Virsu, M. 2000. Entä jos - Laulava puu ja muista tarinoita teematyöskentelystä. Sanoma Pro Oy.

Järvinen, K. Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? - Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Pedatieto Oy.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä - Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Kankkunen, P. & Vehviläinen-Julkunen, K. 2009. Tutkimus hoitotieteessä. Helsinki: WSOYpro Oy

Karlsson, L. 2012. Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa Karlsson, L. & Karimäki, R. (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus

Laaksonen, V. & Repo, L. 2017. Kaveritaitoja. Tietoa ja harjoituksia toimivan ryhmän rakentamiseen varhaiskasvatuksessa. Folkhälsan.

Lehtinen, A. 2009. Lasten toiminta, toimintaresurssit ja toimijuus päiväkotiympäristössä Teoksessa Alainen, L. & Karila, K. (toim.). Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere. Vastapaino. 89-114.

Leinonen, J. 2014. Osallisuuden määritelmiä. Teoksessa Heikka, J., Fonsén, E., Elo, J. & Leinonen, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry.

Marjanen, K. 2012. Eurooppalainen musiikkiportfolio - Luova tie kieliin - Opettajan opas. Lifelong Learning Project

Nieminen, L. 2010 Lasten ja nuorten tutkimus: Oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa: Lagström, H. Pösö, T. Rutanen, N & Veikalahti, K. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 10-21.

Rintakorpi, K. & Vihmari-Henttonen, E. 2017. Tää on meidän maailma! - Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus.

Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? : lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Tampere: Piia Roos Oy.

Turja, L. 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Teoksessa: Varhaiskasvatuksen käsikirja. PS-kustannus: Juva, 41-53.

Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, t., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. Lapsuus erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy

Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Sähköiset

Turja, L. 2011. Lapset osallisina - Kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Viitattu 9.10.2020 <https://ecef.org/wp-content/uploads/2014/03/2011-3-Turja.pdf>

Haapanen, S. 2018. Aikuinen lapsen osallisuuden mahdollistajana -lapsen kuuleminen aikuisen järjestämässä toiminnassa. Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteen laitos. Jyväskylä. Viitattu 29.10.2020 <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/60300/URN%3ANBN%3Afi%3Ajyu-201811234851.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Hurre, T. Santalahti, P. Anttila, N. Björklund, K. 2015. Mielenterveyden ja tunne- ja vuoro-vaikutustaitojen edistämisen menetelmät ja käytännöt peruskouluissa. THL. Viitattu 9.10.2019. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125821/URN_ISBN_978-952-302-038-2.pdf?sequence=1

Kajander, S. 2012. Sosioemotionaalisten taitojen tukeminen sosiodraamaan perustuvassa lasten toiminnallisessa pienryhmässä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, kasvatustieteen laitos. Jyväskylä. Viitattu 27.10.2020. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/45802/1/URN%3ANBN%3Afi%3Ajyu-201505071754.pdf>

Koppa. 2014. Tutkimuksen suunnittelu. Viitattu 11.11.2020. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/met/metelmapolkuja/tutkimusprosessi/tutkimuksen-suunnittelu>

Kuula-Luumi, A. 2018. Turvaa tutkittavan anonymiteetti! Viitattu 26.10.2020 <https://vastuulinentiede.fi/fi/jatkokaytto/turvaa-tutkittavan-anonymiteetti>

Niskanen, H. 2017. Varhainen sosioemotionaalinen kehitys ja sen yhteys sanaston kehitykseen. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto, humanistinen tiedekunta. Oulu. Viitattu 20.10.2020. <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201702231235.pdf>

- Ojala, M. 2017. Osallisuus päiväkodissa: Kuinka lasten osallisuus toteutuu kasvattajien näkökulmasta. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu. Tampere. Viitattu 20.10.2020 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/127467/Ojala_Mari.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Oranen, M. 2019. Lapsen osallisuus. THL. Viitattu 12.10.2019 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus>
- Pitkäranta, A. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä - Työkirja ammattikorkeakouluun. Viitattu 26.10.2020 https://www.academia.edu/40057699/LAADULLINEN_TUTKIMUS_OPINNAYTETYONÄ_TYOKIRJA_AMMATTIKORKEAKOULUUN
- Raivio H & Nykänen, N. 2014. Osallistavan työllisyyspolitiikan elementtejä - yhdenvertaisuutta vai aktivointia? - Sosiaalisten oikeuksien ja vastikkeellisuuden ristivetoa vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien työllisyyden edistämässä. THL. Viitattu 12.10.2019 http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126356/URN_ISBN_978-952-302-171-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Saaranen-Kauppinen, A. & Anna Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto (ylläpitäjä ja tuottaja). Viitattu 15.10.2020. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>
- Tuominen, M. 2011. Näin leikit masuvauvan kanssa. Vauva.fi. Viitattu 9.10.2019. https://www.vauva.fi/artikkeli/raskaus/nain_leikit_masuvauvan_kanssa
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Viitattu 12.10.2019 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Pidp446394576>
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Viitattu 20.10.2020. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Virkki, P. 2015, Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 2.9.2020 https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-1735-5/urn_isbn_978-952-61-1735-5.pdf
- Touhula 2020, Touhulan tarina. Viitattu 29.10.2020. <https://touhula.fi/touhula-yrityksena/>

Kuviot

Kuvio 1 : Mikko Oranen, Osallisuuden asteet (Lastensuojelun käsikirja. THL) 9

Kuvio 2: Rintakorpi & Vihmari-Henttonen, Sturktuurin merkitys (Tää on meidän maailma.
Lasten keskus) 12

Liitteet	
Liite 1: Tuntisuunnitelma.....	35
Liite 2: Tavoitesuunnitelma	36

Liite 1: Tuntisuunnitelma

TUNTISUUNNITELMA

Suunnitelmapohja siitä, kuinka ohjaushetki etenee. Suunniteltava ja muokattava uudelleen aina ennen uutta ohjaushetkeä. Kohta 3 tulee tarkentaa aina ennen hetkeä niin, että tekeminen ja tarvittavat materiaalit ovat tiedossa.

TUNNIN SISÄLTÖ JA TYÖTAVAT	AIKA	VÄLINEET JA MATERIAALIT
1. ALKUPIIRI: Alkulaulu, katsotaan, kuka on paikalla & kerrataan yhteiset säännöt hetkillä	10min	
2. VUOROVAIKUTUSHARJOITUS: Esim. kaveri ehdottaa jostain, kaikki vastaavat ”JOO”	5min	
3. a) SUUNNITTELU: Esitys; Mitä halutaan lähteä tekemään? Apukysymyksiä aiheen keksimiseen: Onko teillä lempi laulua? Lempi eläintä? Lempi leikkiä mitä tykkäätte leikkiä? Lempi elokuvaa tai ohjelmaa? Tykkäättekö laulaa, soittaa, piirtää, tanssia? Apukysymyksiä päätetyn tekemisen suunnitteluun: b) TEKEMINEN: Esim. harjoitellaan laulua tai tanssia, tehdään lavastusta/taideteoksia jne.	20min	
4. LOPPUPIIRI: Loppulaulu, jokainen kuiskaa ohjaajan korvaan minkä mukavan muiston hetkestä taputti tasukuunsa.	5-10min	

Liite 2: Tavoitesuunnitelma

TAVOITESUUNNITELMA

Suunnitelma tavoitteista ohjaushetkille. Hetkien tavoitteet eroavat jossain määrin opinnäytetyön tutkimuksen tavoitteista. Täydennetään tarvittaessa jokaisen hetken osalta ennen hetken alkua vastaamaan sen hetken tavoitteita.

TAVOITTEET:
PÄÄTAVOITE: Luoda lasten kanssa lasten näköinen lopputulos, joka pystytään jossain mielessä esittämään joillekin.
SOSIOEMOTIONAALINEN: Lapsi rohkaistuu kertomaan oman mielipiteensä ja kuuntelemaan toisten mielipiteitä. Lapsen sosiaaliset vuorovaikutustaidot (kohtaaminen, kuunteleminen, kuulluksi tuleminen, ohjauksen ja palautteen vastaanottaminen ja antaminen sekä neuvottelutaidot) lisääntyvät. Lapsi oppii pitämään puoliaan samaan aikaan, kun kuuntelee muita.
KOGNITIIVINEN: Lapsi ymmärtää käsitteitä kuten kuulluksi tuleminen, kuunteleminen, kohtaaminen, neuvottelu, kompromissi.
PSYKOMOTORINEN: Määräytyy hetkellä tehtävien asioiden mukaan. (Esim. lapsi oppii kapuloilla soittamista jne.)
OMAT PEDAGOGISET JA HENKILÖKOHTAISET TAVOITTEET: Tarkkailen aktiivisesti lasten tekemistä ja tunnistan tuen tarpeet. Pysin antamaan tilaa lapsien omille ajatuksille ja olemaan niille avoin. Pystyn luomaan ilmapiirin, jossa jokainen tuntee olonsa turvalliseksi ja itsensä kuulluksi ja ymmärretyksi.